

บทที่ 3

การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย

การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย แต่เดิมการพิจารณาคดีอยู่ในเขตอำนาจของศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในระบบปกติ โดยเป็นการพิจารณาคดีในระบบกล่าวหา โจทก์และจำเลยจะนำพยานเข้าสืบหักล้างพยานของคู่ความอีกฝ่าย โดยศาลทำหน้าที่เป็นคนกลาง โดยเคร่งครัด การพิจารณาพิพากษาคดีปกติจะขึ้นอยู่กับพยานหลักฐานที่โจทก์และจำเลยนำสืบเท่านั้น การพิจารณาคดีในระบบปกติมักจะไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษได้ เพราะผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นผู้กว้างขวางและมีอิทธิพลสามารถให้คนและโทษแก่ข้าราชการได้ การแสวงหาพยานหลักฐานของโจทก์จึงเป็นไปได้ยาก ต่อมาได้มีการจัดตั้งแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้น¹ โดยเป็นแผนกหนึ่งในศาลฎีกาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มิใช่ตามบทบัญญัติของพระธรรมนูญศาลยุติธรรม แต่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของศาลยุติธรรม มีการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542² และข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543³ เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคดีของแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550⁴ ได้ยืนยันในหลักการดังกล่าวโดยในหมวด 12 การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้เพิ่มการตรวจสอบทรัพย์สินและการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ นอกจากการถอดถอน

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (2540,11 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 114 (ตอนที่ 55ก), หน้า 1. มาตรา 272 วรรคสอง บัญญัติว่า “ให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา โดยองค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา จำนวนเก้าคน ซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ และให้เลือกเป็นรายคดี”.

² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542. (2557,29 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 (ตอนพิเศษ 89ง), หน้า 1.

³ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543. (2543,30 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 117 (ตอนที่ 63 ก), หน้า 23.

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2550,24 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 124 (ตอนที่ 47ก), หน้า 1.

จากตำแหน่งและการดำเนินคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีอยู่เดิม ทั้งนี้ ผู้ร่วมรับผิดชอบให้รวมทั้งผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่นที่เป็นตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน และได้มีการเพิ่มหลักเกณฑ์ในการอุทธรณ์คดีในกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ อาจยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ หลักเกณฑ์การยื่นอุทธรณ์และการพิจารณาวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาให้เป็นไปตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551⁶ ปัจจุบันการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในภายหลังเมื่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติเข้ายึดอำนาจการปกครองได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557⁷ และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 24/2557 เรื่อง ให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ต่อไป เพื่อให้องค์กรอิสระและองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้อย่างต่อเนื่องและเป็นธรรม คณะรักษาความสงบแห่งชาติจึงประกาศให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ต่อไป โดยในข้อ 5 กำหนดให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มีผลบังคับใช้ต่อไป⁸ เนื่องจากศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของศาลยุติธรรม และเพื่อให้มีความเข้าใจมากขึ้นจึงขอกล่าวถึง โครงสร้างของศาลยุติธรรม แล้วนำไปสู่ขอบเขตภารกิจและอำนาจหน้าที่ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป

⁵ มานิตย์ จุมปา. (2551). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550*. กรุงเทพฯ: บริษัท วิ ปรินท์ (1991) จำกัด. หน้า 373-378.

⁶ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551. (2551,27 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 125 (ตอนที่ 83ก), หน้า 9.

⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557. (2557,22 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 (ตอนที่ 55ก), หน้า 1.

⁸ ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 24/2557 เรื่อง ให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ต่อไป. (2557,29 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 (ตอนพิเศษ 89ง), หน้า 1.

3.1 โครงสร้างของศาลยุติธรรม

ศาลเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ซึ่งศาลในประเทศไทยนั้น จะแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลทหาร ในส่วนของศาลยุติธรรมนั้น เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น ศาลยุติธรรมมี 3 ชั้นศาล ได้แก่ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ดังนี้

1) ศาลชั้นต้น

ศาลชั้นต้นเป็นศาลที่รับคดีไว้ในชั้นต้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งด้วย เหตุนี้ผู้มีความผิดทั้งหลายจะเริ่มดำเนินคดีต่อศาลอื่นอันไม่ใช่ศาลชั้นต้นไม่ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายอื่นบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ เช่น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้หากเป็นการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้วให้ชั้น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง¹⁰ ดังนั้นหากบุคคลที่กฎหมายกำหนด ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในลักษณะดังกล่าวก็ต้องถูกฟ้องที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ต้องเริ่มฟ้องที่ศาลชั้นต้นเหมือนคดีทั่วไป

ศาลชั้นต้นมีอยู่ทุกจังหวัดในประเทศไทย ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ ประชาชน โดยศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานครนั้นจะเป็นศาลใหญ่ มีสถิติคดีในศาลจำนวนมาก แบ่งออกเป็น ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ และ ศาลอาญาธนบุรี นอกจากนี้ยังมีศาลแขวงสำหรับชำระคดีแพ่งซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวน เงินที่ฟ้องไม่เกินสามแสนบาท ราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินดังกล่าวอาจขยายได้โดย

⁹ พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พุทธศักราช 2477. (2478, 20 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 52. หน้า 723. มาตรา 170 วรรคแรก บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ฟ้อง พิพากษาและชี้ขาดตัดสินคดีเป็นครั้งแรก ในศาลหรือโดยศาลอื่นนอกจากศาลชั้นต้น เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนเป็นอย่างอื่น”

¹⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2550, 24 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 124 (ตอนที่ 47ก), มาตรา 308 วรรคแรก บัญญัติว่า “ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่นถูกกล่าวหาว่าร้ายวชผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวล กฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ให้ศาลฎีกาแผนก คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษา”

การตราเป็นพระราชกฤษฎีกาและคดีอาญา ซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ¹¹

2) ศาลอุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์เป็นศาลสูงชั้นกลาง ตั้งขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้คู่ความได้มีสิทธิขอให้ศาลสูงทำการพิจารณาพิพากษาอีกชั้นหนึ่ง เพื่อประกันความยุติธรรมยิ่งขึ้น¹² ฉะนั้นคดีทุกเรื่องไม่ว่าคดีแพ่งคดีอาญาเมื่อศาลชั้นต้นพิจารณาพิพากษาแล้ว หากคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่พอใจในคำพิพากษาก็อาจอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ได้เสมอ เว้นแต่ต้องห้ามมิให้อุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ

แต่เดิมศาลอุทธรณ์มีเพียงศาลอุทธรณ์กลางเพียงเท่านั้น ภายหลังจึงได้มีการจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาคขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาค พ.ศ.2532 และให้ศาลอุทธรณ์ภาคเป็นศาลอุทธรณ์ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ส่วนจำนวนและที่ตั้งจะอยู่ ณ ที่ใดมีเขตศาลเพียงไร และจะเปิดทำการเมื่อใดให้เป็นไปตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา และต่อมามีการจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาค 1 ถึง ภาค 9¹³ ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ พ.ศ. 2558 โดย “คดีชำนัญพิเศษ” หมายความว่า

(1) คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้ง ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

(2) คดีภาษีอากรตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร

¹¹ สมลักษณ์ จัดกระบวนพล. (2553). *พระธรรมนูญศาลยุติธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 68.

¹² พระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543. (2543, 18 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 117 (ตอนที่ 44ก), หน้า 1 มาตรา 22 บัญญัติว่า “ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคมีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์และว่าด้วยเขตอำนาจศาล และมีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) พิจารณาขึ้นตาม แก้ไข กลับ หรือยกคำพิพากษาของศาลชั้นต้นที่พิพากษาลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ในเมื่อคดีนั้นได้ส่งขึ้นมายังศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(2) วินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคำขอที่ขึ้นต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคตามกฎหมาย

(3) วินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคมีอำนาจวินิจฉัยได้ตามกฎหมายอื่น”

¹³ สมลักษณ์ จัดกระบวนพล, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 11*, หน้า 69.

(3) คดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแรงงานตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้ง ศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน

(4) คดีล้มละลายตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย และ

(5) คดีเยาวชนและครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

3) ศาลฎีกา

ศาลฎีกาเป็นศาลสูงสุด มีเพียงศาลเดียว มีเขตอำนาจเหนือคดีทั่วไปที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการฎีกาและกฎหมายอื่น พระธรรมนูญศาลยุติธรรม¹⁴ ได้กำหนดให้ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาคดี ดังนี้

1) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ศาลอุทธรณ์ภาค ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการฎีกา กล่าวคือ เมื่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค มีคำวินิจฉัยในเรื่องใดแล้ว หากคู่ความไม่พอใจสามารถฎีกาต่อศาลฎีกาได้อีกชั้นหนึ่ง เว้นแต่จะต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

2) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์จากศาลชั้นต้น โดยตรงต่อศาลฎีกา เช่น คดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ คดีในศาลแรงงาน สามารถยื่นอุทธรณ์ตรงต่อศาลฎีกาได้ โดยไม่ต้องยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์

3) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามกฎหมายอื่น กล่าวคือ ให้อำนาจศาลฎีกาพิจารณาความ โดยไม่ต้องผ่านศาลชั้นต้น หรือศาลอุทธรณ์ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 275 ให้อำนาจศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิจารณาพิพากษาคดีนักการเมืองถูกกล่าวหาว่าร้ายรอยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตาม

¹⁴ พระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543. (2543, 18 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 117 (ตอนที่ 44ก), หน้า 1 มาตรา 23 บัญญัติว่า “ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้เสนอต่อศาลฎีกาได้โดยตรง และคดีที่อุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคตามที่กฎหมายบัญญัติ เว้นแต่กรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่าข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกานั้นจะไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณา ศาลฎีกามีอำนาจไม่รับคดีไว้พิจารณาพิพากษาได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

คดีที่ศาลฎีกาได้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว คู่ความไม่มีสิทธิที่จะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาคัดค้านคดีนั้นต่อไป”

กฎหมายอื่น ให้อัยการสูงสุดยื่นฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยไม่ต้องผ่านศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์

เนื่องจากศาลฎีกามีงานคดีเป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องจัดตั้งแผนกคดีพิเศษเพื่อประโยชน์ในด้านการวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่อาศัยความชำนาญพิเศษ โดยประธานศาลฎีกาแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลฎีกามาประจำแผนก ๆ ละ ประมาณ 10 คน มีทั้งสิ้น 11 แผนก ประกอบด้วยแผนกคดีที่ตั้งขึ้นตามกฎหมาย 10 แผนก ดังนี้

- 1) แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
 - 2) แผนกคดีแรงงาน
 - 3) แผนกคดีภาษีอากร
 - 4) แผนกคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ
 - 5) แผนกคดีล้มละลาย
 - 6) แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
 - 7) แผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ
 - 8) แผนกคดีสิ่งแวดล้อม
 - 9) แผนกคดีผู้บริโภค
 - 10) แผนกคดีเลือกตั้ง
- และแผนกคดีที่ศาลฎีกาแบ่งเป็นการภายใน 1 แผนกคือ
- 11) แผนกคดีปกครอง (ภายใน)¹⁵

3.2 ลักษณะพิเศษของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

เนื่องจากศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีเพียงศาลเดียว และเป็นศาลที่ถูกจัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงมีความพิเศษแตกต่างจากศาลยุติธรรมอื่น ๆ ดังต่อไปนี้¹⁶

- 1) เป็นศาลเดียวในประเทศไทยที่ไม่ต้องเริ่มคดีจากศาลชั้นต้น

กล่าวคือ ในคดีของศาลยุติธรรมตามปกติ ต้องเริ่มที่ศาลชั้นต้นไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่ง¹⁷ หรือคดีอาญา¹⁸ แต่เนื่องจากศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นแผนกหนึ่งใน

¹⁵ สมลักษณ์ จัดกระบวนพล, *อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 11*, หน้า 123-130.

¹⁶ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2545). *คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: วิทยุชน. หน้า 41-43.

ศาลฎีกาที่จัดให้มีขึ้นโดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นการเฉพาะแตกต่างจากแผนกคดีพิเศษอื่น ๆ ในศาลฎีกา และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ฉะนั้นผู้ฟ้องคดีต้องนำคดีมาฟ้องยังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยตรงโดยไม่ต้องผ่านศาลชั้นต้นมาก่อน

2) ผู้ฟ้องคดีเฉพาะรัฐเท่านั้น ผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องคดี

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้กำหนดให้ผู้มีอำนาจฟ้องคดี ได้แก่ อัยการสูงสุดกับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ โดยมีได้เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องร้องคดีได้เองเหมือนอย่างคดีทั่วไป แต่ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาให้ตั้งผู้ไต่สวนอิสระหรือจะร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติก็ได้¹⁹

นอกจากนี้ตามประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 30²⁰ เรื่องการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ ให้จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐขึ้นและให้คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐมีอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยให้คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐใช้อำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติด้วย ดังนั้นคณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐจึงย่อมมีอำนาจที่จะฟ้องคดีเช่นเดียวกัน

¹⁷พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พุทธศักราช 2477. (2478, 20 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 52. หน้า 723. มาตรา 170 วรรคแรก บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ฟ้อง พิเคราะห์และชี้ขาดตัดสินคดีเป็นครั้งแรกในศาล หรือโดยศาลอื่นนอกจากศาลชั้นต้น เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดแจ้งเป็นอย่างอื่น”

¹⁸พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477. (2478, 10 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 52. หน้า 598. มาตรา 157 บัญญัติว่า “การฟ้องคดีอาญาให้ยื่นฟ้องต่อศาลใดศาลหนึ่งที่มีอำนาจตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น”

¹⁹ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. (2544). *ข้อควรรู้เกี่ยวกับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: จีรรัชการพิมพ์ จำกัด. หน้า 3-7.

²⁰ ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 30 เรื่อง การตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ. (2549, 3 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 123 (ตอนที่ 105ก), หน้า 17.

3) องค์คณะผู้พิพากษา

กล่าวคือ ผู้พิพากษาที่จะทำการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลต้องเป็นข้าราชการตุลาการซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาทั้งหมด 9 คน โดยเลือกจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ²¹

4) จำกัดตัวจำเลยและจำกัดคดีที่จะเข้าสู่ศาล

กล่าวคือ ผู้ถูกดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะต้องเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามที่กฎหมายระบุไว้เท่านั้น และคดีที่จะขึ้นสู่ศาลก็ต้องเป็นคดีตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ อันได้แก่ คดีที่มีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ คดีทุจริตต่อหน้าที่ การกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ การกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม จงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

5) การพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวนมิใช่ระบบกล่าวหาอย่างคดีธรรมดา

กล่าวคือ ศาลจะเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกระบวนการพิจารณาค้นหาความจริงในคดี มิใช่ให้คู่ความนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์โดยศาลวางตัวเป็นกลางตามระบบกล่าวหา

6) เป็นศาลที่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลใช้โดยเฉพาะ

กล่าวคือ กระบวนการพิจารณาคดีของศาลนั้น ศาลไม่ต้องจดแต่จะใช้เครื่องบันทึกเสียง และเครื่องบันทึกภาพและเสียงไว้ตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง²²

3.3 คดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

โดยทั่วไปแล้ว คดีที่เกี่ยวข้องกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามลำดับของการเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้แก่ คดีที่เข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองประการที่หนึ่ง และคดีภายหลังดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว โดยจัดเป็นระบบการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองประการที่สอง

²¹ ฐานันท์ วรรณโกวิท. (2554). ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตอนที่ 2. *ข่าวนิติบัณฑิตศึกษา*, 24(263). หน้า 6-10.

²² ประพันธ์ ทรัพย์แสง. (2550). ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (พ.ศ. 2550). *วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมาราช*, 19(2). หน้า 5.

คดีการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองนั้น จะได้แก่คดีที่เกี่ยวกับการวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและเพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้ง คดีที่เกี่ยวกับการวินิจฉัยให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง และคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งในกรณีอื่น ๆ จะอยู่ในอำนาจของศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาคและศาลฎีกา แต่มิได้อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง²³

ส่วนคดีการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังนี้²⁴

1) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่านายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ถูกกล่าวหาว่าร้ายผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

2) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาบุคคลตาม 1) หรือบุคคลอื่นเป็นตุลาการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน ในการกระทำความผิดทางอาญา ตาม 1) รวมทั้งผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคลตาม 1) เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่

3) คดีซึ่งประธานวุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลพิจารณาพิพากษาข้อกล่าวหาว่ากรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติร้ายผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

4) คดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นตามที่กฎหมายบัญญัติตกเป็นของแผ่นดิน

5) คดีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

²³ จันทิรา เอี่ยมมยุรา, ปิยนุตร แสงกนกกุล, ชีระ สุธีรวงูร และกริช ภูษิยามา. (2556). *การพัฒนากระบวนการจัดการคดีการเมืองในศาลยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนาสาคดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม. หน้า 94-95.

²⁴ บรรหาร กำลา. (2553). ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง: อำนาจพิจารณาพิพากษาในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. *จุลนิติ*, 7(6). หน้า 177-179.

ทั้งนี้ มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังต่อไปนี้

1) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่านายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาหรือข้าราชการการเมืองอื่น ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

2) คดีที่กล่าวหาบุคคลตาม 1) หรือบุคคลอื่นเป็นตุลาการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดตามอาญาตาม 1)

3) คดีซึ่งประธานวุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลพิจารณาพิพากษาข้อกล่าวหาว่ากรรมการ ป.ป.ช. ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

4) คดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นตามที่กฎหมายบัญญัติตกเป็นของแผ่นดิน

5) คดีที่กล่าวหาว่าบุคคลอื่นเป็นผู้ให้ ผู้ขอให้หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคลตาม 1) เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่

6) คดีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น สมาชิกสภาท้องถิ่น ตามที่กฎหมายบัญญัติและเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนด จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ

7) คดีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถูกกล่าวหาว่า มีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ และส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมและคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีมติว่า ข้อกล่าวหาดังกล่าวมีมูล

8) คดีที่กล่าวหาว่ากรรมการตรวจสอบหรืออนุกรรมการผู้ใดร่ำรวยผิดปกติ ปฏิบัติหน้าที่โดยขาดความเที่ยงธรรม กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ ให้ถือว่ากรรมการตรวจสอบหรืออนุกรรมการ เป็นกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ตามมาตรา 17 หรือเป็นข้าราชการอื่นตามมาตรา 66 แห่ง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 แล้วแต่กรณี

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเฉพาะคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว ขอบเขตความหมายของคดีการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ได้แก่ คดีเกี่ยวกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน คดีเกี่ยวกับการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน และคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง²⁵

1) คดีเกี่ยวกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน

คดีเกี่ยวกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินเป็นคดีที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เสนอเรื่องให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองวินิจฉัยกรณีปรากฏว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ หรือจงใจยื่นด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ²⁶

มาตรการในการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินเป็นกลไกที่ได้รับการยอมรับในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยมีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งประเทศไทยนำมาตรการนี้มาใช้เป็นครั้งแรกตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 ในกฎหมายดังกล่าว กำหนดให้ข้าราชการการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐในตำแหน่งสำคัญมีหน้าที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ เมื่อเข้ารับตำแหน่งและพ้นจากตำแหน่ง และบัญชีดังกล่าวจะถูกปิดผนึกไว้ทำให้ไม่มีการตรวจสอบความถูกต้อง²⁷ ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักการดังกล่าวโดยกำหนดให้มีการตรวจสอบความถูกต้องของบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน และหากเป็นบัญชีของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต้องมีการเปิดเผยให้สาธารณชนทราบด้วย ในกรณีที่บุคคลผู้มีหน้าที่ต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน จงใจไม่ยื่น หรือยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ กฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด หากศาลรัฐธรรมนูญ

²⁵ จันทจิรา เอี่ยมมยุรา, ปิยบุตร แสงกนกกุล, ชีระ สุธีวรารังกูร และกริช ภูยียา, *อ้าวแล้ว เจริญธรรม* ที่ 23, หน้า 119.

²⁶ มานิตย์ จุมปา, *อ้าวแล้ว เจริญธรรม* ที่ 5, หน้า 174-178.

²⁷ อุคม รัฐอมฤต. (2530). *ปัญหาบางประการเกี่ยวกับกฎหมายป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 42-45.

พิจารณาแล้วปรากฏว่าการกระทำดังกล่าวจริงตามคำร้องของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ บุคคลนั้นต้องพ้นจากตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ เป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันพ้นจากตำแหน่ง²⁸

ปัจจุบัน ได้มีการแก้ไขให้คดียื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินเป็นอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เนื่องจากเนื้อหาของคดีดังกล่าวเป็นการวินิจฉัยเกี่ยวกับการกระทำความผิด ซึ่งต้องมีการพิสูจน์เจตนาตามหลักการดำเนินคดีอาญา และโดยมากเป็นปัญหาเกี่ยวกับการรับฟังข้อเท็จจริง จึงควรให้ศาลยุติธรรมที่มีความเชี่ยวชาญในการรับฟังพยานหลักฐานและพิจารณาคดีอาญาอยู่แล้ว เป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี²⁹

2) คดีเกี่ยวกับการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

ก่อนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ใช้บังคับ มาตรการในการตรวจสอบว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ตลอดจนการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเป็นไปตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 ซึ่งบัญญัติให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ มีอำนาจสืบสวนสอบสวนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติหรือไม่³⁰ ทั้งนี้หากคณะกรรมการป้องกันและ

²⁸ อธิคม อินทุภูติ. (2552). คำบรรยายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ. รวมคำบรรยายภาค 1 สมัยที่ 62 เล่มที่ 11. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 301-302.

²⁹ มานิตย์ จุมปา. (2555). คำอธิบายรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2550). เล่ม 2 ว่าด้วยการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชน การเงิน การคลังและงบประมาณ คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การตามรัฐธรรมนูญ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ การปกครองส่วนท้องถิ่น การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและบทเฉพาะกาล. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บริษัท วี พรินท์ (1991) จำกัด. หน้า 527-528.

³⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542. (2542,17 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 (ตอนที่ 114ก), หน้า 1. มาตรา 20 บัญญัติว่า “เมื่อมีพฤติการณ์ปรากฏแก่คณะกรรมการหรือมีการกล่าวหาหรือเรียนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้คณะกรรมการพิจารณาวินิจฉัยเบื้องต้นก่อนว่าพฤติการณ์หรือเรื่องที่กล่าวหาหรือเรียนนั้นมีมูลเพียงพอที่คณะกรรมการจะรับไว้พิจารณาหรือไม่ ถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นเป็นผู้ซึ่งได้แสดงรายการสินทรัพย์และหนี้สินตามมาตรา 23 ไว้แล้ว ให้คณะกรรมการนำรายการแสดงสินทรัพย์และหนี้สินดังกล่าวมาพิจารณาประกอบด้วย

ในกรณีที่คณะกรรมการมีมติตามวรรคหนึ่งว่าพฤติการณ์หรือเรื่องที่กล่าวหาหรือเรียนนั้นมีมูลเพียงพอที่คณะกรรมการจะรับไว้พิจารณาได้ ให้คณะกรรมการดำเนินการสืบสวนสอบสวนเพื่อทราบข้อเท็จจริงต่อไปในการสืบสวนสอบสวนนี้คณะกรรมการจะมอบอำนาจให้กรรมการ อนุกรรมการหรือเจ้าหน้าที่ผู้ใดดำเนินการแล้วแจ้งให้คณะกรรมการทราบก็ได้

ปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พิจารณาวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นมีพฤติการณ์เช่นนั้นจริงโดยไม่อาจชี้แจงได้ว่าทรัพย์สินนั้นตนได้มาโดยชอบให้ถือว่าผู้นั้น “กระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ” และให้คณะกรรมการฯ แจ้งพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินต่อไป เว้นแต่เจ้าหน้าที่ผู้นั้นจะนำพยานหลักฐานมาแสดงให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินนั้นตนได้มาโดยชอบ³¹

อย่างไรก็ตามในทางข้อเท็จจริงปรากฏว่า มาตรการตามกฎหมายข้างต้นไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นข้าราชการประจำระดับสูงหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยสาเหตุนั้นมีหลายประการ เช่น การที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ตลอดจนสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ถูกแทรกแซงโดยฝ่ายบริหาร ทำให้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่โดยอิสระ หรือการสืบสวนสอบสวนใช้กระบวนการลักษณะเดียวกันทั้งกับข้าราชการระดับล่างและข้าราชการระดับสูงหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ด้วยอิทธิพลของบุคคลเหล่านี้มักทำให้ไม่อาจค้นพบความผิดและตัวมาลงโทษได้ ด้วยเหตุนี้จึงไม่เคยปรากฏว่าการดำเนินการดังกล่าวนำไปสู่การสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินได้จริง³²

มติของคณะกรรมการตามวรรคหนึ่งต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด”

³¹ มาตรา 21 ทวิ บัญญัติว่า “เมื่อคณะกรรมการได้ดำเนินการตามมาตรา 21 แล้ว หากพิจารณาวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ และไม่สามารถชี้แจงได้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวนั้นตนได้มาโดยชอบให้ถือว่าผู้นั้นกระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ และให้คณะกรรมการแจ้งให้พนักงานอัยการดำเนินการเพื่อปฏิบัติตามมาตรา 21 ครี แล้วเสนอความเห็นไปยังนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาสั่งหรือดำเนินการให้มีการสั่งลงโทษไล่ออก ปลดออก หรือให้ออก เว้นแต่ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นเป็นข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการให้คณะกรรมการแจ้งความเห็นไปยังประธานคณะกรรมการตุลาการเพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

มติของคณะกรรมการที่วินิจฉัยว่าผู้นั้นร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติตามวรรคหนึ่งต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมด

มาตรา 21 ครี บัญญัติว่า “บรรดาทรัพย์สินที่คณะกรรมการมีมติว่าเป็นทรัพย์สินที่ร่ำรวยผิดปกติ หรือเพิ่มขึ้นผิดปกติตามมาตรา 21 ทวิ ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลโดยไม่ชักช้าเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน เว้นแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นจะสามารถนำพยานหลักฐานมาแสดงให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวนั้นตนได้มาโดยชอบ ในกรณีนี้ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่าเพื่อประโยชน์ในการยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งสมควรทำการสอบสวนเพิ่มเติมให้พนักงานอัยการเสนอความเห็นไปยังคณะกรรมการโดยเร็ว เมื่อคณะกรรมการเห็นชอบด้วยก็ให้ดำเนินการตามความเห็นของพนักงานอัยการ ถ้าไม่เห็นด้วยก็ให้แจ้งพนักงานอัยการทราบเพื่อยื่นคำร้องต่อไป”

³² อุดม รัฐอมฤต, *อ้างแล้ว* เจริญธรรมที่ 27, หน้า 42.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งได้ยกเลิกไปแล้วนั้น ได้พยายามแก้ไขปัญหาความไร้ประสิทธิภาพของกระบวนการตรวจสอบทรัพย์สินที่มีอยู่ เช่น การบัญญัติกระบวนการดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ การกำหนดให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นผู้มีหน้าที่ตรวจสอบกรณี “ร่ำรวยผิดปกติ” หรือ “มีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ” แทนคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาหรือกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี มีการนำระบบไปสวนมาใช้ในการค้นหาความจริงในคดี เป็นต้น ปัจจุบันคดีเกี่ยวกับการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ³³

(1) คดีร่ำรวยผิดปกติ

คดีร่ำรวยผิดปกติ คือ คดีที่บุคคลตามกฎหมายกำหนดถูกกล่าวหาว่ามีทรัพย์สินมากผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ หรือมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควรสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่

(2) คดีมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

คดีที่มีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ คือ คดีที่มีการร้องขอให้ทรัพย์สินของบุคคลตามที่กฎหมายกำหนดตกเป็นของแผ่นดินอันเนื่องมาจากการที่ทรัพย์สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าวได้ยื่นเมื่อพ้นตำแหน่ง มีการเปลี่ยนแปลงไปจากบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่ง ในลักษณะที่ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติหรือหนี้สินลดลงผิดปกติ

ความแตกต่างของคดีสองประเภทนี้ คือ ในคดีร่ำรวยผิดปกตินั้น ความเป็นผู้ร่ำรวยผิดปกติหรือไม่ต้องพิจารณาจากทรัพย์สินที่บุคคลดังกล่าวมีอยู่จริงเป็นสำคัญ แต่คดีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดตินั้น เป็นกระบวนการที่สืบเนื่องมาจากการตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงของบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ที่ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่งเปรียบเทียบกับที่ยื่นเมื่อพ้นตำแหน่งหรือตาย ว่ามีลักษณะที่ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติหรือหนี้สินลดลงผิดปกติหรือไม่³⁴

3) คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ก่อนการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นศาลอาญาตามระบบปกติ แต่จากกลไกดังกล่าวกลับ

³³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2540). ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง (Impeachment). *วารสารกฎหมายคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 17(3). หน้า 106-107.

³⁴ อธิคม อินทุภูติ. (2552) คำบรรยายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ. *ในรวมคำบรรยายภาคหนึ่ง สมัยที่ 62 เล่มที่ 13*. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 247-248.

ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทำให้ผู้ร่างรัฐธรรมนูญมีความพยายามสร้างระบบการดำเนินคดีอาญาลักษณะพิเศษขึ้น เพื่อใช้กับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตลอดจนบุคคลผู้เป็นตุลาการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน และผู้ให้สินบนแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อจูงใจให้กระทำการดังกล่าว

สำหรับประเภทของคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่³⁵

(1) คดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญา

หมายถึง คดีความผิดในประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะ 2 หมวด 2 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตั้งแต่มาตรา 147 ถึงมาตรา 166 ซึ่งแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ มาตรา 147 ถึงมาตรา 156 เป็นการกระทำโดยทุจริต และมาตรา 158 ถึงมาตรา 166 เป็นการกระทำให้เกิดความเสียหายโดยไม่ต้องถึงกับทุจริต ส่วนบทบัญญัติมาตรา 157 อยู่ระหว่างกลางอันเป็นบทบัญญัติทั่วไป กล่าวคือ ทั้งการกระทำให้เกิดความเสียหายและการกระทำโดยทุจริต³⁶

(2) คดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

ในกรณีนี้ หมายถึง ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ที่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา³⁷ เช่น ความผิดตามมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ หรือ ความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 เป็นต้น

³⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 16*, หน้า 35.

³⁶ เกียรติขจร วังสวัสดิ์. (2550). *กฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: จีระรัชการพิมพ์. หน้า 195.

³⁷ ไพโรจน์ วายุภาพ. (2543). *คู่มือปฏิบัติวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์พรรัตน์. หน้า 16-20.

3.4 บุคคลที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

บุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมิได้มีเฉพาะบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเท่านั้น แต่กฎหมายยังขยายไปถึงบุคคลอื่นด้วย ดังนี้³⁸

บุคคลที่กฎหมายกำหนดไว้โดยตรงให้ตกอยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่จะพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ได้แก่

1. นายกรัฐมนตรี
2. รัฐมนตรี
3. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
4. สมาชิกวุฒิสภา
5. ข้าราชการการเมืองอื่น นอกจาก 1. และ 2. ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการการเมือง
6. ข้าราชการรัฐสภาฝ่ายการเมืองตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายรัฐสภา
7. ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร
8. ผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาลนคร
9. ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีรายได้หรืองบประมาณไม่ต่ำกว่าที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

สำหรับคำว่า “ข้าราชการการเมืองอื่น” ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มิได้บัญญัติคำนิยามไว้โดยตรง แต่ได้บัญญัติในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการการเมือง พ.ศ. 2535 ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 4 หมายถึงบุคคลดังต่อไปนี้

- (1) นายกรัฐมนตรี
- (2) รองนายกรัฐมนตรี
- (3) รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- (4) รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- (5) รัฐมนตรีว่าการทบวง

³⁸ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, *อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 16*, หน้า 36-39.

- (6) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
- (7) รัฐมนตรีช่วยการทบวง
- (8) ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี
- (9) ที่ปรึกษารองนายกรัฐมนตรี
- (10) ที่ปรึกษารัฐมนตรี และที่ปรึกษารัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- (11) เลขานุการนายกรัฐมนตรี
- (12) รองเลขานุการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง
- (13) โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- (14) รองโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- (15) เลขานุการรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- (16) ประจำสำนักเลขานุการนายกรัฐมนตรี
- (17) เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- (18) ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- (19) เลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง
- (20) ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง

ดังนั้นเมื่อพิจารณาประกอบกับบุคคลที่กฎหมายตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการดำเนินคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 กำหนดไว้มาตรา 9 (1) หรือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ข้าราชการการเมืองในที่นี้จึงหมายถึงข้าราชการการเมืองตามลำดับที่ 8-20 และ ไม่รวมข้าราชการการเมืองที่ตั้งระบุไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 (6)-(9)

นอกจากศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีอำนาจดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในความหมายที่กฎหมายกำหนดไว้โดยตรงแล้ว ยังรวมถึงบุคคลที่ได้ร่วมกระทำความผิดกับบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจศาล กฎหมายก็ให้บุคคลอื่นที่ร่วมกระทำความผิดดังกล่าวตกอยู่ในเขตอำนาจศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย ทั้งนี้เพื่อความสะดวกและเพื่ออำนวยความสะดวก โดยบุคคลที่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้

- (1) ตัวการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83
- (2) ผู้ใช้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 84
- (3) ผู้สนับสนุนตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 86

นอกจากนี้บุคคลที่สามารถถูกฟ้องเป็นคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้แก่ กรณีของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด³⁹ กรณีที่มีการถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง ได้แก่ นักการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐ บุคคลที่มีกฎหมายอื่นกำหนดไว้ และกรณีการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจกรณีถ้าประธานวุฒิสภาส่งเรื่องให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ได้สวนแล้วเห็นว่าคดีมีมูลก็ให้ดำเนินการส่งให้อัยการสูงสุดฟ้องคดีอาญายังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป

3.5 การพิจารณาคดี

3.5.1 กระบวนการก่อนเริ่มต้นพิจารณาคดี

1. การเริ่มกระบวนการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

ในการเริ่มกระบวนการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ผู้เสียหายอาจเริ่มกระบวนการดังกล่าวได้ด้วย 2 วิธีการ⁴⁰ คือ

ประการที่หนึ่ง ผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อให้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนพร้อมทั้งทำความเข้าใจเกี่ยวกับคดีส่งไปยังอัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป⁴¹

ประการที่สอง ผู้เสียหายอาจร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ซึ่งมีเขตอำนาจสอบสวนเหนือความผิดนั้น ตามหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้⁴² แต่พนักงานสอบสวนย่อมไม่อาจดำเนินการสอบสวนได้เองเหมือนคดีอาญาทั่วไป ทั้งนี้ เพราะคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตกำหนดให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเท่านั้นที่จะดำเนินการไต่สวน

³⁹ ประพันธ์ ทรัพย์แสง, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 22*, หน้า 4-7.

⁴⁰ จันทจิรา เอี่ยมมยุรา, ปิยะบุตร แสงกนกกุล, ชีระ สุธีวราราม และกริช ภูษิตยา, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 23*, หน้า 144.

⁴¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542. (2542, 17 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 (ตอนที่ 114ก), หน้า 1. มาตรา 19 (2).

⁴² พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477. (2478, 10 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 52. หน้า 598. มาตรา 17-21, 28-39.

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภา นอกจากวิธีการเริ่มกระบวนการดำเนินคดีที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อขอให้ตั้งผู้ไต่สวนอิสระก็ได้ แต่ถ้าผู้เสียหายได้ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ไว้แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ต่อเมื่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติไม่รับดำเนินการไต่สวน หรือดำเนินการล่าช้าเกินสมควร หรือไต่สวนแล้วเห็นว่าไม่มีมูลความผิดตามข้อกล่าวหา

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเห็นว่าเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อันได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภา ได้กระทำความผิดอาญาที่อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และได้มีมติให้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อขอให้ตั้งผู้ไต่สวนอิสระไม่ได้

เมื่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้รับคำร้องของผู้เสียหายแล้วกฎหมายกำหนดให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาสามารถดำเนินการได้ในสองกรณี คือ ประการแรก พิจารณาตั้งผู้ไต่สวนอิสระจากบุคคลผู้เป็นกลางทางการเมืองและมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ หรือประการที่สองที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาอาจส่งเรื่องให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงแทนการตั้งผู้ไต่สวนอิสระก็ได้⁴³

2. การเริ่มกระบวนการดำเนินคดีอาญา โดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ⁴⁴

แม้กฎหมายจะบัญญัติให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อให้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่เมื่อพิจารณาจากฐานความผิดในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้วจะเห็นได้ว่าล้วนเป็นความผิดอาญาแผ่นดินซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121⁴⁵

⁴³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2550,24 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 124 (ตอนที่ 47ก), หน้า 1. มาตรา 276.

⁴⁴ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 16*, หน้า 79.

⁴⁵ พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477. (2478,10 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 52. หน้า 598. มาตรา 121 บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง” วรรคสอง “แต่ถ้าเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ”

ที่นำมาอนุโลมใช้กับคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย⁴⁶ ผู้มีอำนาจสอบสวนย่อมสามารถเริ่มการสอบสวนได้ แม้ไม่มีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหาย ด้วยเหตุนี้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ จึงมีอำนาจกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่นพร้อมทั้งดำเนินการไต่สวนได้เอง โดยไม่จำเป็นต้องมีคำร้องจากผู้เสียหาย

3. การเริ่มกระบวนการดำเนินคดีอาญาโดยส่งต่อจากกระบวนการอื่น

หมายถึง กรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถูกตรวจสอบโดยกระบวนการอื่น⁴⁷ ซึ่งหากข้อกล่าวหาดังกล่าวมีมูลจะต้องส่งเข้าสู่กระบวนการทางศาลด้วยซึ่งมี 2 กระบวนการ คือ

3.1 กระบวนการถอดถอนออกจากตำแหน่ง

เมื่อมีการยื่นคำร้องต่อวุฒิสภาเพื่อให้ดำเนินการถอดถอนนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยเหตุมีพฤติการณ์ร้ายชัดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ผ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงแล้ว ให้ประธานวุฒิสภาส่งเรื่องดังกล่าวให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ดำเนินการไต่สวนโดยเร็ว หากผลการไต่สวนปรากฏว่าข้อกล่าวหาตามคำร้องมีมูลให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ส่งกรณีดังกล่าวไปยังประธานวุฒิสภาเพื่อจัดให้มีการลงมติถอดถอน พร้อมกันนั้นยังกำหนดให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ส่งเรื่องไปยังอัยการสูงสุดเพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป

⁴⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542. (2557, 29 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 (ตอนพิเศษ 89ง), หน้า 1. มาตรา 18 วรรคสอง บัญญัติว่า “นอกจากที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ กระบวนพิจารณาในศาลให้เป็นไปตามข้อกำหนดตามวรรคหนึ่ง ในกรณีที่ไม่มีข้อกำหนดดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับสำหรับคดีอาญา และบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับสำหรับคดีกล่าวหาว่าร้ายชัดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติโดยอนุโลม”.

⁴⁷ ไพโรจน์ วายุภาพ, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 37*, หน้า 24.

3.2 กระบวนการยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ⁴⁸

การยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กฎหมายกำหนดไว้ว่าในกรณีที่ญัตติขอเปิดอภิปรายเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ราชการ หรือจงใจฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ต้องมีการยื่นคำร้องขอให้ถอดถอนบุคคลดังกล่าวออกจากตำแหน่ง และด้วยกระบวนการถอดถอนเช่นนี้ ก็อาจนำมาสู่การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้

อนึ่งในการไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ จะไต่สวนเองหรือตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนหรือพนักงานไต่สวนเพื่อดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานแทนก็ได้ ในกรณีเช่นนี้เมื่อเสร็จสิ้นการไต่สวน คณะอนุกรรมการหรือพนักงานไต่สวนจะต้องสรุปสำนวนเสนอคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเพื่อมีมติต่อไป⁴⁹ ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 66 วรรคห้า ประกอบมาตรา 45 และมาตรา 45/1

หากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ พิจารณาแล้วมีมติว่าข้อกล่าวหาใดไม่มีมูลให้ข้อกล่าวหาเป็นอันตกไป⁵⁰ แต่หากคณะกรรมการมีมติว่าข้อกล่าวหาใดมีมูล ก็จะส่งรายงาน เอกสาร พยานหลักฐาน พร้อมทั้งความเห็นไปยังอัยการสูงสุดเพื่อดำเนินคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองภายใน 14 วัน⁵¹ ฉะนั้นในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ผู้มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาโดยหลักจึงได้แก่ อัยการสูงสุด⁵² ทั้งนี้ อัยการสูงสุดจะต้องฟ้องคดีต่อศาลภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่อง⁵³

⁴⁸ ประพันธ์ ทรัพย์แสง, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถ* 22, หน้า 7-11.

⁴⁹ คัมภีร์ แก้วเจริญ. (2547). *การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง: ศึกษาเฉพาะในชั้นตอนพนักงานอัยการ*. นนทบุรี: วิทยาลัยการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 46.

⁵⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542. (2542,17 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 (ตอนที่ 114ก), หน้า 1.มาตรา 66 วรรคห้า ประกอบมาตรา 53.

⁵¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542. (2542,17 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 (ตอนที่ 114ก), หน้า 1. มาตรา 70 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542. (2557,29 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 (ตอนพิเศษ 89ง), หน้า 1. มาตรา 10.

⁵² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542. (2557,29 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 (ตอนพิเศษ 89ง), หน้า 1. มาตรา 23 (1).

อย่างไรก็ตาม หากอัยการสูงสุดเห็นว่ารายงาน เอกสาร พยานหลักฐาน และ ความเห็นที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ส่งมายังไม่สมบูรณ์พอที่จะ ดำเนินคดีได้⁵⁴ ให้อัยการสูงสุดแจ้งให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยผู้แทนจากแต่ละฝ่ายจำนวนเท่ากัน เพื่อดำเนินการ รวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์แล้วส่งให้อัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อไป ในกรณีที่คณะกรรมการ ดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการฟ้องคดีได้ภายใน 14 วัน นับแต่ตั้งคณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีอำนาจดำเนินการฟ้องคดีเอง หรืออาจแต่งตั้ง ทนายความให้ฟ้องคดีแทนก็ได้ แต่ต้องฟ้องภายใน 14 วัน นับแต่วันครบกำหนดที่ต้องได้ข้อยุติ ด้วยเหตุนี้ จึงสรุปได้ว่าคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นอีกองค์กร หนึ่งที่เป็นผู้มีสิทธิฟ้องคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทั้งนี้ สิทธิในการฟ้องคดีของ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขตามที่กฎหมาย กำหนด⁵⁵

อนึ่งกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ประธานสภา ผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา และที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้พิจารณาแต่งตั้งผู้ไต่สวนอิสระ ตามคำร้องของผู้เสียหายเมื่อผู้ไต่สวนอิสระได้ดำเนินการไต่สวนหาข้อเท็จจริงและสรุปสำนวน พร้อมทำความเห็นแล้ว ถ้าเห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูลให้ข้อกล่าวหาเป็นอันตกไปในทาง ตรงกันข้ามถ้าผู้ไต่สวนอิสระเห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูลให้ผู้ไต่สวนอิสระส่งสำนวนการไต่สวนพร้อม ด้วยความเห็น ไปยังอัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดียังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมืองต่อไป⁵⁶

ในกรณีที่อัยการสูงสุดเห็นว่าสำนวนการไต่สวนและความเห็นที่ผู้ไต่สวนอิสระ ส่งมายังไม่เพียงพอที่จะฟ้องคดีต่อศาลได้ให้อัยการสูงสุดแจ้งให้ผู้ไต่สวนอิสระทราบ ต่อจากนั้นให้ อัยการสูงสุดและผู้ไต่สวนอิสระตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานให้ สมบูรณ์แล้วส่งให้อัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อไป ซึ่งเป็นเช่นเดียวกับกรณีที่อัยการสูงสุดเห็นว่า สำนวนการไต่สวนและความเห็นของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติยัง

⁵³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542. (2557,29 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 (ตอนพิเศษ 89ง), หน้า 1. มาตรา 10.

⁵⁴ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, *อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 16*, หน้า 100.

⁵⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542. (2557,29 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 (ตอนพิเศษ 89ง), หน้า 1. มาตรา 11.

⁵⁶ ประพันธ์ ทรัพย์แสง, *อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 22*, หน้า 5.

ไม่สมบูรณ์ เพียงพอที่จะดำเนินการฟ้องคดีได้ และเช่นเดียวกันหากคณะทำงานดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการฟ้องคดีได้ ผู้ไต่สวนอิสระอาจดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลเองหรืออาจแต่งตั้งทนายความให้ฟ้องคดีแทนก็ได้ ดังนั้นผู้ไต่สวนอิสระจึงเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่เป็นผู้มีสิทธิฟ้องคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง⁵⁷

มีข้อสังเกตว่าในคดีอาญาทั่วไปนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28⁵⁸ บัญญัติให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีคู่ขนานกันไป อันแสดงให้เห็นว่าระบบการฟ้องคดีอาญาทั่วไปของไทยเป็นระบบผสมระหว่างระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐและระบบการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย แต่ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นผู้มีสิทธิฟ้องคดีหลักคืออัยการสูงสุดและให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและผู้ไต่สวนอิสระสามารถยื่นฟ้องคดีได้ภายใต้เงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนด ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดไม่มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลได้เองโดยตรง ดังนั้น ระบบการฟ้องคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงเป็นระบบการฟ้องคดีโดยรัฐเท่านั้นไม่ใช่ระบบผสมอย่างในคดีอาญาทั่วไป

อย่างไรก็ตาม ในทางทฤษฎีระบบการฟ้องคดีอาญามีด้วยกัน 3 ระบบ⁵⁹ คือ

1. ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เป็นระบบที่เก่าแก่ที่สุด โดยเป็นเรื่องของเอกชนผู้ได้รับความเสียหายจะยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดต่อองค์กรผู้ชี้ขาดของรัฐคือ ศาล ระบบเช่นนี้มีลักษณะเป็นการต่อสู้กันระหว่างเอกชนสองฝ่าย โดยมีศาลเป็นคนกลางทำหน้าที่ตัดสินความ

2. ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชน เป็นระบบการฟ้องคดีดั้งเดิมของประเทศอังกฤษ มาจากแนวความคิดที่ว่าประชาชนทุกคนมีหน้าที่ต้องรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม จึงมีอำนาจนำการกระทำที่เป็นความผิดอาญาที่เกิดขึ้นในสังคมไปฟ้องร้องต่อศาลได้ โดยไม่คำนึงว่าผู้ฟ้องคดีจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ ระบบนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักกฎหมายอังกฤษว่าเป็นระบบที่ไม่ทันสมัยและตัดขาดจากการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ โดยอำนาจของ

⁵⁷ ประพันธ์ ทรัพย์แสง. (2548). *การค้นหาคำความจริงของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง : แนวทางปัญหาสู่ความเป็นระบบไต่สวนเต็มรูปแบบ*. งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม. หน้า 60.

⁵⁸ พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477. (2478, 10 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 52. หน้า 598. มาตรา 28 บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

(1) พนักงานอัยการ

(2) ผู้เสียหาย”.

⁵⁹ คณิต ณ นคร. (2544). บทบาทของศาลในคดีอาญา. *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต*, 1(1). หน้า 52.

ฝ่ายรัฐจึงมีการเรียกร้องให้แก้ไขกันมาตลอดกระทั่งปี ค.ศ. 1986 อังกฤษจึงได้ก่อตั้งองค์กรผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาที่เรียกว่า Crown Prosecution (CPS) ขึ้น ซึ่งองค์กรดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่ทำนองเดียวกับอัยการของประเทศภาคพื้นยุโรป

3. ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ ระบบเช่นนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย อันเป็นแนวคิดที่สืบทอดกันมาในประเทศภาคพื้นยุโรป ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายและเจ้าพนักงานของรัฐผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาคือพนักงานอัยการ อย่างไรก็ตามรัฐไม่ได้ผูกขาดอำนาจในการดำเนินคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียวโดยเด็ดขาด แม้ประเทศที่ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัดก็มีการผ่อนคลายเป็นเอกชนฟ้องคดีได้บ้างเช่นกัน เพียงแต่จำกัดประเภทและฐานความผิดไว้

ในเรื่องแบบของคำฟ้องและการยื่นคำฟ้อง คำฟ้องในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนอกจากจะต้องทำเป็นหนังสือและมีรายการตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 แล้ว ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 8⁶⁰ ยังกำหนดให้คำฟ้องคดีดังกล่าวต้องมีข้อความเป็นการกล่าวหาเกี่ยวกับเรื่องการร้ายวญผิดปกติ การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมทั้งชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้

การยื่นฟ้องคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการยื่นฟ้องคดีโดยอัยการสูงสุด โดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือโดยผู้ไต่สวนอิสระ โจทก์จะต้องส่งสำนวนการไต่สวนต่อศาลพร้อมฟ้องด้วย⁶¹ ซึ่งแตกต่างจากในคดีอาญาทั่วไปที่พนักงานอัยการไม่ต้องยื่นสำนวนการสอบสวนต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องแต่อย่างใด และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 บัญญัติเป็นหลักเกณฑ์ว่า ศาลจะเรียกสำนวนการสอบสวนมาประกอบการวินิจฉัยได้ต่อเมื่อสืบพยานโจทก์เสร็จสิ้นแล้ว เหตุผลที่มีการกำหนดให้ต้องส่งสำนวนการไต่สวนต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องก็เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการค้นหาความจริงในชั้นพิจารณาของศาล กล่าวคือทำให้ศาลมีโอกาสศึกษาถึงรูปคดีอย่างละเอียดถี่ถ้วนล่วงหน้าก่อนการพิจารณาคดี

⁶⁰ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543. (2543,30 มิถุนายน), *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 117 (ตอนที่ 63 ก), หน้า 23. ข้อ 8.

⁶¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542. (2557,29 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 (ตอนพิเศษ 89ง), หน้า 1. มาตรา 25 วรรคหนึ่ง.

ในคดีอาญาทั่วไปที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ พนักงานอัยการต้องนำตัวจำเลยที่จะยื่นฟ้องมาศาลด้วย หากไม่นำตัวจำเลยมาศาลจะไม่ประทับฟ้องไว้พิจารณา⁶² เพราะคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์นั้น ไม่ว่าจะเป็กระบวนพิจารณาในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง (ถ้าหากมี) หรือในชั้นพิจารณากฎหมายกำหนดให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย⁶³ แตกต่างจากในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 8 วรรคสอง วางหลักว่า ในการฟ้องคดีแม้ไม่ได้ตัวจำเลยก็สามารถยื่นฟ้องได้ ทั้งนี้เป็นเพราะในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ศาลมีอำนาจพิจารณาและไต่สวนพยานหลักฐานลับหลังจำเลยได้⁶⁴ อย่างไรก็ตามในนัดพิจารณาคดีครั้งแรกต้องปรากฏตัวจำเลยต่อหน้าศาล หากจำเลยไม่มาปรากฏตัว ย่อมส่งผลให้กระบวนการพิจารณาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่อาจเริ่มต้นพิจารณาคดีได้ เนื่องจากตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 27 วรรคสาม ได้กำหนดให้ในวันพิจารณาครั้งแรก เมื่อจำเลยอยู่ต่อหน้าศาลและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงให้อ่านและอธิบายฟ้องให้ฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้บันทึกไว้ หากจำเลยไม่ให้การก็บันทึกไว้ จึงแสดงว่าจำเลยจะต้องปรากฏตัวต่อศาล เพื่อมารับทราบข้อกล่าวหาของตน อันเป็นหลักในการต่อสู้โต้แย้งของกลุ่มความประการหนึ่ง หากจำเลยไม่ปรากฏตัวต่อหน้าศาลแล้ว ศาลจะไม่สามารถเริ่มต้นพิจารณาคดีได้ การที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้จึงทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

⁶² ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1133/2493, 1497/2496 (ใหญ่) และ 1735/2514 (ใหญ่)

⁶³ พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477. (2478,10 มิถุนายน). **ราชกิจจานุเบกษา**, เล่ม 52, หน้า 598. มาตรา 165 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์วันไต่สวนมูลฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลย รายตัวไป เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้วให้อ่านและอธิบายฟ้องให้ฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจด รายงานไว้ และดำเนินการต่อไป” และมาตรา 172 วรรคหนึ่งและวรรคสอง บัญญัติว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผย ต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

“เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และ ศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจดรายงานไว้ และดำเนินการพิจารณาต่อไป”

⁶⁴ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543. (2543,30 มิถุนายน), **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 117 (ตอนที่ 63 ก), หน้า 23. ข้อ 10.

ในอดีต การที่จำเลยไม่ปรากฏตัวต่อศาลในนัดพิจารณาคดีครั้งแรกนี้ นอกจากจะทำให้ศาลไม่สามารถเริ่มต้นพิจารณาคดีได้แล้ว เนื่องจากถือว่าจำเลยยังไม่ได้เข้ามาอยู่ในอำนาจของศาล ยังส่งผลถึงอายุความในคดีอาญาด้วย เนื่องจากศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้เคยตัดสินไว้ เป็นคดีหมายเลขแดงที่ อม.10/2553 ระหว่างคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ โจทก์ กับ นายเสนาะ เทียนทอง จำเลย ในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 148 (คดีที่ดินธรณีสงฆ์วัดธรรมิการาม สนามกอล์ฟอัลไพน์) ว่า “การให้อำนาจโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่ต้องนำตัวจำเลยมาส่งศาลในวันฟ้องกับการพิจารณาว่าคดีโจทก์ขาดอายุความตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 หรือไม่เป็นคนละกรณีกัน เมื่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 หรือกฎหมายอื่น ไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องอายุความฟ้องคดีกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิดไว้โดยเฉพาะแล้ว การวินิจฉัยว่าคดีโจทก์ขาดอายุความหรือไม่ จึงต้องพิจารณาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 เท่านั้น เมื่อประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า ในคดีอาญาถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ แสดงว่าโจทก์จะต้องฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมาอยู่ในอำนาจศาลแม้จะยื่นฟ้องแล้วอายุความก็ไม่หยุดนับยังคงเดินต่อไปตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคดีหมายเลขแดงที่ อม.11/2552”⁶⁵

ภายหลังจึงได้มีการแก้ไขกฎหมายโดยการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2558⁶⁶ มาตรา 11 ให้ยกเลิกความในมาตรา 74/1 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 โดยกำหนดให้การดำเนินคดีอาญาถ้าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาของศาล มิให้นำระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ

⁶⁵ สรุปลจากสำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2554). คำพิพากษายหมายเลขแดงที่ อม.10/2553. *จตุรนิติ*, 8(2). หน้า 131-135.

⁶⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2558. (2558,9 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 132(ตอนที่ 60ก), หน้า 1.

อย่างไรก็ตาม พบว่าคดีที่จำเลยไม่มาปรากฏตัวต่อศาลในวันนัดพิจารณาคดีครั้งแรก⁶⁷ เช่น คดีหมายเลขดำที่ อม.1/2251 คดีหมายเลขแดงที่ อม.10/2552 ระหว่าง คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ โดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ โจทก์ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ที่ 1 กับพวกรวม 47 คน จำเลย เรื่อง ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ความผิดต่อพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ (หยาบนดิน) ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำสั่งจำเลยคดีจำเลยที่ 1 ไว้ชั่วคราวเนื่องจากหลบหนี

คดีหมายเลขดำที่ อม.3/2551 คดีหมายเลขแดงที่ อม.4/2551 ระหว่าง คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ โจทก์ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จำเลย เรื่อง ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ (เอ็กซิแมเบงก์) ฐานความผิดเป็นเจ้าพนักงานมีหน้าที่จัดการหรือดูแลกิจการใดเข้ามีส่วนได้เสียเพื่อประโยชน์ตนเองหรือผู้อื่นเนื่องด้วยกิจการนั้นและฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดหรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำสั่งจำเลยคดีชั่วคราว ออกหมายจับเนื่องจากจำเลยหลบหนี

คดีหมายเลขดำที่ อม.15/2551 คดีหมายเลขแดงที่ อม.1/2552 ระหว่าง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ร้อง นายธีรวัฒน์ เกษตระทัต ผู้คัดค้าน เรื่อง จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำสั่งจำเลยคดีชั่วคราวเนื่องจากจำเลยหลบหนี เป็นต้น

4. การคัดเลือกผู้พิพากษาเพื่อพิจารณาคดี

องค์คณะผู้พิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโส ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา จำนวน 9 คน โดยให้เลือกเป็นรายคดี ทั้งนี้ เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้วประธานศาลฎีกาต้องเรียกประชุมใหญ่เพื่อเลือกผู้พิพากษาที่มีคุณสมบัติตามที่กล่าวมาข้างต้นเพื่อเป็นองค์คณะทำหน้าที่พิจารณาและวินิจฉัยคดีโดยเร็ว แต่ต้องไม่เกิน 14 วัน นับแต่วันยื่นฟ้อง⁶⁸

⁶⁷ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.supremecourt.or.th/>. [2559, 9 กรกฎาคม].

⁶⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542. (2542, 17 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 (ตอนที่ 114ก), หน้า 1. มาตรา 13 วรรคหนึ่ง.

การเลือกองค์คณะผู้พิพากษาในแต่ละคดีให้ใช้วิธีการลงคะแนนลับโดยผู้พิพากษาที่ได้รับคะแนนสูงสุดเรียงลงไปตามลำดับจนครบจำนวน 9 คนเป็นผู้ได้รับเลือกเป็นองค์คณะผู้พิพากษาสำหรับคดีนั้น ถ้ามีผู้ได้คะแนนเท่ากันในระดับใดอันเป็นเหตุให้มีผู้ได้รับเลือกเกินจำนวนดังกล่าวให้ประธานศาลฎีกาเป็นผู้จับสลากว่าผู้ใดเป็นผู้ได้รับเลือก อนึ่งในการเลือกองค์คณะเช่นว่านี้จะมีผู้พิพากษาอาวุโสได้รับเลือกเกินกว่า 3 คนไม่ได้⁶⁹ และเมื่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเลือกองค์คณะผู้พิพากษาแล้วให้ประธานศาลฎีกาประกาศรายชื่อองค์คณะไว้ที่ศาลฎีกาภายในกำหนด 5 วัน นับแต่วันประชุมใหญ่ ทั้งนี้เพื่อให้คู่ความทราบและมีโอกาสคัดค้านผู้พิพากษาที่ได้รับเลือกเป็นองค์คณะได้⁷⁰

5. การคัดค้านผู้พิพากษา

เมื่อมีการคัดเลือกผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะพิจารณาคดีแล้ว กฎหมายเปิดโอกาสให้คู่ความสามารถทราบรายชื่อผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะและอาจใช้สิทธิคัดค้านผู้พิพากษาได้ ทั้งนี้การยื่นคำร้องคัดค้านเช่นว่านั้น ต้องยื่นก่อนการไต่สวนพยานหลักฐาน เว้นแต่ผู้คัดค้านจะสามารถแสดงเจตนาต่อศาลได้ว่ามีเหตุอันสมควรทำให้ไม่สามารถคัดค้านก่อนนั้นได้

ให้องค์คณะผู้พิพากษาไต่สวนคำร้องคัดค้านดังกล่าวตามที่เห็นสมควร แล้วมีคำสั่งยอมรับหรือยกคำคัดค้านนั้นเสียโดยคำสั่งนี้ให้เป็นที่สุด

3.5.2 กระบวนการพิจารณาคดี

วิธีพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 ซึ่งมีลักษณะเฉพาะบางประการที่แตกต่างกับวิธีพิจารณาในคดีอาญาโดยทั่วไปซึ่งสามารถอธิบายได้โดยลำดับดังนี้

1. การพิจารณาคำฟ้อง

เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 25 วรรคหนึ่ง ให้ศาลประทับฟ้องโดยไม่ต้องมีการ “ไต่สวนมูลฟ้อง”

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (12) อธิบายว่าการไต่สวนมูลฟ้อง หมายถึง กระบวนการไต่สวนของศาล เพื่อวินิจฉัยถึงมูลคดีที่จำเลยต้องหา เนื่องจาก

⁶⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542. (2542,17 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 (ตอนที่ 114ก), หน้า 1. มาตรา 13 วรรคสอง.

⁷⁰ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543. (2543,30 มิถุนายน), *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 117 (ตอนที่ 63 ก), หน้า 23. ข้อ 4.

การประทับฟ้องกระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้ศาลดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องได้ในคดีอาญาทั่วไปกรณีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (2) กำหนดให้เป็นดุลพินิจของศาลที่จะสั่งไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ เพราะพนักงานอัยการจะยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยไม่มี การสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อนมิได้ ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 ดังนั้น คดีใดที่พนักงานอัยการจะเป็นโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยได้ คดีนั้นย่อมต้องผ่านกระบวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน และผ่านการพิจารณาสั่งคดีของพนักงานอัยการ ซึ่งมีระบบตรวจสอบดูแลและคานอำนาจกันระหว่างพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ รวมทั้งผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ และอัยการสูงสุด⁷¹ ครอบคลุมตามกระบวนการยุติธรรม อันเป็นหลักประกันได้ในเบื้องต้นว่าคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลนั้นน่าจะมีมูลเพียงพอที่ศาลจะประทับฟ้องไว้พิจารณาได้โดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อน⁷² และในทางปฏิบัติคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ศาลมักประทับฟ้องไว้พิจารณาทันทีโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกับในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนจะสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องไม่ได้ เพราะในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์นั้น ราษฎรมีอำนาจฟ้องคดีโดยไม่ต้องมีการสอบสวนความผิดนั้นมาก่อนเหมือนคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์แต่อย่างใด การยื่นฟ้องจึงเกิดจากความประสงค์ของราษฎรเองโดยไม่มี การตรวจสอบพยานหลักฐานจากองค์กรในกระบวนการยุติธรรมมาก่อน กฎหมายจึงกำหนดให้ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องประทับฟ้องในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ อย่างไรก็ตามหากคดีนั้นปรากฏว่าพนักงานอัยการได้เป็นโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยด้วยข้อหาอย่างเดียวกันแล้ว ให้เป็นดุลพินิจแก่ศาลที่จะสั่งไต่สวนมูลฟ้องก่อนหรือไม่ก็ได้⁷³

ในคดีอาญาทั่วไปประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (2) ให้ดุลพินิจแก่ศาลที่จะไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลหรือไม่ก็ได้⁷⁴ แต่ใน

⁷¹ พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477. (2478,10 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 52. หน้า 598. มาตรา 140-145.

⁷² ชานิศ เกศพิทักษ์. (2551). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 107-108.

⁷³ คณิต ฒ นคร. (2546). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน. หน้า 392.

⁷⁴ พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477. (2478,10 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 52. หน้า 598. มาตรา 162 (2) บัญญัติว่า “ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ให้ศาลจัดการส่งต่อไปนี้ (2) ในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้”

คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ถ้อยบัญญัติในมาตรา 25 วรรคหนึ่งของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542⁷⁵ แสดงอย่างชัดเจนว่าการฟ้องคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องมีผลเท่ากับเป็นบทบังคับศาลว่าจะสั่งให้มีการไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ได้นั่นเอง

เมื่อศาลได้มีคำสั่งประทับรับฟ้องของโจทก์แล้วศาลจะต้องจัดส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยเพื่อแก้ข้อกล่าวหาต่อไป⁷⁶ และเมื่อได้มีสำเนาคำฟ้องแล้วจำเลยมีสิทธิขอตรวจและคัดสำเนาเอกสาร ในส่วนการไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ จำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงมีสิทธิดีกว่าจำเลยในคดีอาญาทั่วไป เพราะในคดีอาญาทั่วไปนั้นจำเลยมีสิทธิตรวจสอบพยานหลักฐานของ โจทก์ก็ต่อเมื่อถึงวันนัดตรวจพยานหลักฐานที่ศาลอาจกำหนดให้มีขึ้นก่อนวันสืบพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 ประกอบมาตรา 173/2 การใช้สิทธิเช่นนี้ย่อมทำให้จำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ตามแนวคิดของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่

2. กระบวนพิจารณาในวันนัดพิจารณาครั้งแรก

ในวันนัดพิจารณาครั้งแรก คู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องมาศาล เมื่อจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ศาลจะต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังและถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยบันทึกไว้ในกรณีที่จำเลยไม่มาศาลในวันนัดพิจารณาครั้งแรก ศาลจะพิจารณาคดีต่อไปไม่ได้ เพราะจำเลยยังไม่เข้ามาอยู่ในอำนาจของศาล⁷⁷

ในกรณีที่จำเลยมาศาล เมื่อศาลสอบคำให้การจำเลยแล้วถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 9 ศาลอาจพิพากษาลงโทษจำเลยโดยไม่ต้องพิจารณาคดีต่อไปก็ได้ อย่างไรก็ตามข้อกำหนดดังกล่าวให้ดุลพินิจแก่ศาลในการเรียกพยานหลักฐานมาทำการไต่สวนต่อไปก็ได้จนกว่า

⁷⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542. (2557, 29 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 (ตอนพิเศษ 89ง), หน้า 1. มาตรา 25 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง”.

⁷⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542. (2557, 29 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 (ตอนพิเศษ 89ง), หน้า 1. มาตรา 27 วรรคหนึ่ง.

⁷⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ อม.2/2550.

ศาลจะพอใจว่าจำเลยกระทำความผิดจริง หากศาลสอบคำให้การจำเลยแล้วจำเลยให้การปฏิเสธ ศาลต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป โดยกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานและไต่สวนพยานหลักฐาน ซึ่งจะต้องแจ้งให้โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วัน

3. การตรวจพยานหลักฐาน

ภายหลังจากการพิจารณาคดีครั้งแรก ศาลจะต้องกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐาน ซึ่งศาลแจ้งให้โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วัน โดยในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้โจทก์และจำเลยส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุต่อศาลเพื่อให้อีกฝ่ายตรวจสอบ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ซึ่งอาจเนื่องมาจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั้น หลังจากนั้นให้คู่ความแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานของตนต่อศาล⁷⁸

4. การไต่สวนพยานหลักฐาน

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง “ยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติหรือผู้ไต่สวนอิสระแล้วแต่กรณีเป็นหลักในการพิจารณา และอาจไต่สวนข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควร” ซึ่งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้อธิบายว่าการ “ยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลักในการพิจารณา” มีความหมายเพียงว่าขอบเขตหรือกรอบของการพิจารณาคดีให้ยึดแนวทางที่ปรากฏในสำนวนเท่านั้น มิใช่ต้องถือเป็นหลักว่าข้อเท็จจริงต่าง ๆ เป็นดังที่ปรากฏในรายงานของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและจำเลยได้กระทำผิดจริงตามที่ถูกกล่าวหาแต่อย่างใด⁷⁹ อย่างไรก็ตาม มีผู้เห็นว่าสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ไม่น่าจะเป็นเพียงขอบเขตหรือกรอบของการพิจารณาคดี แต่ควรถือเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนคดีของศาล⁸⁰ ทั้งนี้ การไต่สวนของพยานของศาลจะเป็นการไต่สวนเพิ่มเติมจากที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้ดำเนินการไว้แล้วเท่านั้นและในกรณีที่พยานหลักฐานจากสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและ

⁷⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542. (2557, 29 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 (ตอนพิเศษ 89ง), หน้า 1. มาตรา 29 วรรคหนึ่ง.

⁷⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ อม.2/2546.

⁸⁰ อธิคม อินทุฤดี. (2551). *แนวทางการพัฒนาระบบวิธีพิจารณาระบบไต่สวนศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*. หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ศ.) รุ่น 11 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม. หน้า 95. และอัปสร หิรัญบุรณะ. (2546). *ผลกระทบในการนำระบบไต่สวนมาใช้กับการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*. หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ศ.) รุ่น 6 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.

ปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีความชัดเจนอยู่แล้ว โดยหลักศาลจึงมีอำนาจพิพากษาคดีไปได้เลย โดยไม่ต้องมีการไต่สวนพยานหลักฐานอีก⁸¹

5. การดำเนินกระบวนการพิจารณาลับหลังจำเลย

ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 10 กำหนดให้ศาลมีอำนาจพิจารณาและไต่สวนพยานหลักฐานลับหลังจำเลยได้โดยไม่มีเงื่อนไขซึ่งแตกต่างกับในคดีอาญาทั่วไปที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคหนึ่ง วางหลักว่า ศาลจะต้องพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเว้นแต่มีเหตุยกเว้นตามมาตรา 172 ทวิ ศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดให้มีการพิจารณาลับหลังจำเลยได้ การที่ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกำหนดไว้เช่นนั้น เนื่องจากในคดีดังกล่าว ศาลทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยต้องยึดรายงานของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลักในการพิจารณา การไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในชั้นศาลเป็นการดำเนินการเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควรเท่านั้น หรือบางท่านก็อธิบายว่าเป็นเพราะศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีวิธีการค้นหาความจริงที่ศาลมีอำนาจหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดีได้ทั้งหมดและยังเป็นไปเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการดำเนินกระบวนการพิจารณา⁸²

6. การถามพยานบุคคล

คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ศาลมีบทบาทหลักในการถามพยานบุคคล⁸³ ส่วนโจทก์และจำเลยกฎหมายอนุญาตให้ถามภายหลังจากที่ศาลได้ถามแล้วเท่านั้น โดยให้คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานเป็นผู้ถามก่อนซึ่งการถามพยานของคู่ความในกรณีดังกล่าว อนุญาตให้ใช้คำถามนำได้⁸⁴ ทั้งนี้เพราะถือว่าศาลเป็นผู้สืบพยานด้วยตนเองแล้ว วิธีพิจารณาคดีเช่นนี้จึงแตกต่าง

⁸¹ วิชัย วิวิตเสวี. (2544). คดีอาญานักการเมือง “แนววิธี” ของวิธีพิจารณาที่ต้องเปลี่ยนแปลง. *วารสารศาลยุติธรรม*, 1(4). หน้า 10.

⁸² มงคล ทับเที่ยง. (2546). *กระบวนการพิจารณาระบบไต่สวน กรณีศึกษาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 51-52.

⁸³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542. (2557, 29 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 (ตอนพิเศษ 89ง), หน้า 1. มาตรา 31 ประกอบข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543. (2543, 30 มิถุนายน), *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 117 (ตอนที่ 63 ก), หน้า 23. ข้อ 18.

⁸⁴ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543. (2543, 30 มิถุนายน), *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 117 (ตอนที่ 63 ก), หน้า 23. ข้อ 18 วรรคสอง.

กับวิธีพิจารณาคดีอาญาทั่วไปที่บทบาทในการนำสืบพยานอยู่ที่คู่ความเป็นหลัก โดยคู่ความฝ่ายที่อ้างพยานจะเป็นผู้ซักถาม คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งถามค้าน และจบลงด้วยคู่ความฝ่ายที่อ้างพยานถามถึงพยานของตน ส่วนศาลแม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229 จะกำหนดให้ศาลเป็นผู้มีหน้าที่สืบพยานตามแนวคิกระบบไต่สวนก็ตาม แต่โดยทั่วไปศาลมักจะไม่ซักถามพยานด้วยตนเอง⁸⁵

แม้กฎหมายจะบัญญัติให้ศาลมีบทบาทหลักในการถามพยานก็ตาม แต่องค์คณะผู้พิพากษาก็ยังคงปฏิบัติหน้าที่อย่างศาลในระบบกล่าวหาเช่นเดียวกับที่เป็นอยู่ในคดีอาญาทั่วไป คือบทบาทในการนำสืบพยานยังคงอยู่ที่คู่ความเป็นหลัก⁸⁶ กล่าวคือ ในทางปฏิบัติศาลยังคงวางเฉยเหมือนระบบกล่าวหา แม้ศาลจะเริ่มถามพยานบ้าง แต่ให้พยานตอบรับรองว่าที่ได้ให้การต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาตินั้นเป็นความจริง ศาลยังไม่เก่งในการซักถามพยานผู้พิพากษาที่ซักถามปกติ คือ ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน ผู้พิพากษาอื่น ๆ ส่วนใหญ่นั่งฟังการพิจารณาคดีเฉย ๆ อาจมีการซักถามบ้างบางโอกาส โดยผู้พิพากษาไม่กล้าที่จะใช้คำถามถามนำในการซักถาม⁸⁷

มีข้อสังเกตว่า ด้วยเหตุที่การถามพยานของศาลข้างต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี ดังนั้นลักษณะการถามจึงมีความแตกต่างกับการถามพยานของพนักงานอัยการหรือทนายความในคดีทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะแตกต่างกับ "การถามค้าน" ที่กระทำเพื่อมุ่งทำลายน้ำหนักหรือความน่าเชื่อถือของพยานฝ่ายตรงข้าม ทั้งนี้ในการถามศาลจะสรุปหรืออธิบายข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องให้พยานฟังก่อนจะถามถึงข้อเท็จจริงที่ศาลประสงค์จะทราบโดยการใช้คำถามนำเพื่อควบคุมการเบิกความของพยานให้อยู่ในประเด็นที่กำลังพิจารณา

จากรายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการวิธีพิจารณาระบบไต่สวนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 11 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม พ.ศ. 2551⁸⁸ นายอริคม อินทุภูติ⁸⁹

⁸⁵ สุรศักดิ์ ลิขิตธีวัฒน์กุล, *อ้างแล้ว เจริญธรรม* ที่ 16, หน้า 4.

⁸⁶ ประพันธ์ ทรัพย์แสง, *อ้างแล้ว เจริญธรรม* ที่ 57, หน้า 55.

⁸⁷ ประพันธ์ ทรัพย์แสง, *อ้างแล้ว เจริญธรรม* ที่ 57, หน้า 56.

⁸⁸ อริคม อินทุภูติ. (2551). *รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการวิธีพิจารณาระบบไต่สวนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*. หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 11 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.

⁸⁹ เลขานุการสำนักงานศาลยุติธรรม.

เห็นด้วยว่าการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ยังมีลักษณะเป็นระบบกล่าวหา โดยให้เหตุผลไว้ในรายงานวิจัย ดังนี้

“ประการแรก การซักถามพยานของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ยังคงมีลักษณะเป็นแบบกล่าวหา กล่าวคือ ศาลจะให้โอกาสคู่ความซักถามพยาน ถามค้าน และถามติง อันเป็นกระบวนการของระบบกล่าวหา ทั้งที่ระบบไต่สวนไม่มีการถามค้านเพื่อทำลายน้ำหนักพยาน

ประการที่สอง ศาลยังคงเคร่งครัดกับกฎหมายวิธีพิจารณาความ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการยื่นบัญชีระบุพยานเกินกำหนด หรือการเปลี่ยนตัวพยานที่ไม่สามารถนำมาไต่สวน ศาลมักจะไม่อนุญาต เป็นต้น

ประการที่สาม ศาลใช้อำนาจเชิงรุกค่อนข้างน้อย ในทางปฏิบัติศาลยังคงวางเฉย เช่นเดียวกับคดีทั่วไป โดยเฉพาะการนั่งพิจารณา ศาลยังไม่ค่อยใช้อำนาจซักถามคู่ความเอง นอกจากนี้ในการพิจารณาคดีที่นายจรัญ จรัสเสถียร เป็นจำเลย⁹⁰ คดีที่สอง คดีอาญา นายรักเกียรติ สุขชนะ เป็นจำเลย⁹¹ คดีที่สาม คดีร่ำรวยผิดปกติ นายรักเกียรติ สุขชนะกับพวก จำเลย⁹² และคดีที่ฟ้องคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ⁹³ นั้น ไม่ปรากฏว่ามีการเรียกพยานเพิ่มเติมโดยการริเริ่มของศาลเอง ไม่ว่าจะเป็นพยานเอกสารหรือพยานบุคคล การที่องค์คณะผู้พิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ใช้อำนาจเชิงรุกหรือใช้อำนาจเชิงรุกค่อนข้างน้อยมีผลทำให้บทบาทของศาลแห่งนี้อาจจะไม่ได้เป็นไปตามหลักการสำคัญของระบบไต่สวนที่ศาลจะต้องก้าวเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี”

นอกจากนี้ จากรายงานการวิจัย เรื่อง การค้นหาความจริงของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง: แนวทางปัญหาสู่ความเป็นระบบไต่สวนเต็มรูปแบบ หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 8 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม พ.ศ. 2548⁹⁴ นายประพันธ์ ทรัพย์แสง⁹⁵ ได้กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของศาลในระบบ

⁹⁰ คดีหมายเลขดำที่ อม.1/2544 คดีหมายเลขแดงที่ อม.1/2545.

⁹¹ คดีหมายเลขดำที่ อม.1/2546 คดีหมายเลขแดงที่ อม.2/2546.

⁹² คดีหมายเลขดำที่ อม.1/2545 คดีหมายเลขแดงที่ อม.1/2546.

⁹³ คดีหมายเลขดำที่ อม.1/2547 คดีหมายเลขแดงที่ อม.1/2548.

⁹⁴ ประพันธ์ ทรัพย์แสง. (2548). *รายงานการวิจัย เรื่อง การค้นหาความจริงของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง: แนวทางปัญหาสู่ความเป็นระบบไต่สวนเต็มรูปแบบ*. หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 8 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม. หน้า 55-56.

⁹⁵ อดีตประธานแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.

ได้สวนว่า การซักถามพยานในทางปฏิบัติศาลยังคงวางเฉยเหมือนระบบกล่าวหา แม้ศาลจะเริ่มถามบ้างแต่ให้พยานตอบรับรองว่าได้ให้การต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาตินั้นเป็นความจริง ศาลยังไม่เก่งในการซักถามพยาน ผู้พิพากษาบางคนให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาในแผนกตั้งคำถาม แต่ก็ถามได้ไม่กี่ประโยค ผู้พิพากษาปกติที่ซักถามคือเจ้าของสำนวน ผู้พิพากษาอื่น ๆ ส่วนใหญ่นั่งฟังเฉย ๆ อาจมีซักถามบ้างบางโอกาสและถามไม่เกี่ยวเนื่องกัน ไม่เกี่ยวกับประเด็น ถามซ้ำกับที่พยานเบิกความมาแล้ว จึงไม่น่าจะถูกต้อง ศาลจึงให้คู่ความซักถามพยานเหมือนเริ่มต้นใหม่ ทั้งทำแบบซักถาม ถามค้าน ถามตั้ง ผู้พิพากษายังไม่กล้าใช้คำถามนำในการซักถาม การเขียนคำพิพากษาของศาลยังมีแนวโน้มจะเขียนแบบคดีในระบบกล่าวหา เช่น การที่จำเลยจะหลุดพ้นด้วยเหตุผลทางเทคนิค หรือแบบพิธีของกฎหมาย ไม่ใช่เนื้อหา เช่น ไม่มีการถามค้านไว้ก่อนจึงไม่มีน้ำหนักรับฟัง หรือคำฟ้องของโจทก์ไม่แจ้งชัดจึงไม่อาจฟังได้ กรณีที่คู่ความถนัดดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบเดิม โดยอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งทำให้กระบวนการพิจารณาต้องล่าช้า

7. การพิจารณาทำต่อเนื่องกันทุกวัน

แม้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิได้รับการสอบสวน หรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม แต่ในทางปฏิบัติศาลก็ไม่ได้พิจารณาอย่างต่อเนื่องติดต่อกันไปทุกวันจนกระทั่งเสร็จสิ้นการพิจารณา เนื่องจากกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ชัดเจนถึงเพียงนั้น แต่ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ถูกต้องจะต้องหยุดปฏิบัติหน้าที่ทันทีตั้งแต่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีมติว่าข้อกล่าวหาไม่มูลจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษา⁹⁶ ซึ่งแตกต่างจากในคดีอาญาทั่วไปที่เมื่อจำเลยซึ่งเป็นข้าราชการถูกฟ้อง ก็ยังสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้ตามปกติ เพราะถือว่าจำเลยยังเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด

เหตุที่ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกฎหมายกำหนดเช่นนี้เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใช้อำนาจรัฐหรือมีอิทธิพลในทางคดีต่อไป และด้วยเหตุที่ผู้ถูกฟ้องจะต้องหยุดปฏิบัติหน้าที่ กระบวนการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 19 จึงบัญญัติให้ศาลดำเนินกระบวนการได้สวนพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปทุกวันทำการจนกว่าจะเสร็จสิ้นการพิจารณา เว้นแต่จะมีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้

⁹⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542. (2542,17 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 (ตอนที่ 114ก), หน้า 1. มาตรา 55.

8. การทำคำพิพากษา⁹⁷

การทำคำพิพากษาในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้ถือเสียงข้างมาก โดยผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะทุกคนต้องทำความเห็นในการวินิจฉัยคดีเป็นหนังสือ พร้อมทั้งต้องแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ เพื่อวัตถุประสงค์ในเรื่องความโปร่งใส อีกทั้งยังเป็นการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจตลอดจนการให้เหตุผลประกอบการวินิจฉัยของผู้พิพากษาแต่ละคน

คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้เปิดเผยโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ส่วนความเห็นในการวินิจฉัยของผู้เป็นองค์คณะแต่ละคน ให้เปิดเผยตามวิธีที่ประธานศาลฎีกากำหนด⁹⁸

3.5.3 กระบวนการภายหลังศาลมีคำพิพากษา

1. ผลของคำพิพากษา

เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีความผิดตามฟ้อง ผล คือ จำเลยย่อมได้รับโทษสำหรับความผิดนั้นตามที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา

ในกรณีที่จำเลยไม่มาฟังคำพิพากษา และมีพฤติการณ์หลบหนีนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้การบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีให้เป็นไปตาม มาตรา 18 ประกอบกับข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 38 ที่กำหนดให้ผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกามีอำนาจออกหมายหรือคำสั่งใด ๆ ตามที่เห็นสมควร เพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลและการบังคับคดีอาญาให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ในทางปฏิบัติผู้พิพากษาจะออกหมายจับ เพื่อให้ตำรวจหรือพนักงานฝ่ายปกครองซึ่งเป็นบุคคลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่มีอำนาจในการจับกุมจำเลยตามหมายจับ⁹⁹

อย่างไรก็ตาม พบว่า บางคดีเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว กลับไม่สามารถลงโทษจำเลยได้ เนื่องจากจำเลยหลบหนีจึงไม่สามารถนำตัวจำเลยมารับโทษตามคำพิพากษา เช่น

⁹⁷ ไพโรจน์ วายุภาพ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 37*, หน้า 58.

⁹⁸ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก: [⁹⁹ พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477. \(2478, 10 มิถุนายน\). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 52, หน้า 598. มาตรา 61.](http://www.supremecourt.or.th/webportal/maincode/content.php?content=component/library_lib.php&id=4 &base=2 4 &base=2 4 &base=2 4 . [2559, 30 กรกฎาคม].</p>
</div>
<div data-bbox=)

คำพิพากษาคดีหมายเลขแดงที่ อม.2/2551 (คดีคลองด่าน) ระหว่างอัยการสูงสุด โจทก์ นายวัฒนา อัสวเหม จําเลย ขอให้ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ คดีนี้ โจทก์บรรยายฟ้องว่า ที่ดินชายฝั่งทะเลตะวันออกของจังหวัดสมุทรปราการติดต่อกับท้องที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นที่ดินหวงห้ามไว้สำหรับใช้เพาะยะมูลฝอย ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดจับจองหรือถือกรรมสิทธิ์ด้วยประการใด ๆ โดยผลการและจําเลยได้ทราบประกาศดังกล่าว แต่จําเลยขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ได้ให้อํานาจในตำแหน่งดังกล่าวโดยมิชอบ ข่มขืนใจหรือจูงใจ โดยบังคับซื้อที่ดินจากราษฎรในบริเวณดังกล่าวแล้วออกเป็น โฉนด 5 แปลง เพื่อให้จําเลยกับพวกและบริษัท ปาล์มบิช ดีเวลลอปเม้นท์ จํากัด ได้รับประโยชน์จากการออกที่ดินดังกล่าวโดยมิชอบ .

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษาว่า จําเลยมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 148 ให้ลงโทษจําคุกจําเลย 10 ปี ริบพระเครื่อง ผงสุพรรณเหลี่ยมทองคำจำนวน 1 องค์ ของกลาง ส่วนที่โจทก์ขอให้นับโทษจําเลยในคดีต่อกับโทษของจําเลยที่ 11 ในคดีอาญาหมายเลขคดีที่ อ.4502/2549 ของศาลอาญานั้น เนื่องจากยังไม่ปรากฏว่าศาลได้มีคำพิพากษาคดีดังกล่าว คำขอส่วนนี้จึงให้ยก

ก่อนศาลมีคำพิพากษา นายวัฒนา อัสวเหม ไม่มาฟังคำพิพากษาและได้หลบหนีคดี ปัจจุบันนายวัฒนา อัสวเหม อยู่ระหว่างการหลบหนีหมายจับตามคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (ออกหมายจับที่ 4/2551)¹⁰⁰

คำพิพากษาหมายเลขแดงที่ อม.1/2550 (คดีที่ดินรัชดา) ระหว่างอัยการสูงสุด โจทก์ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จําเลยที่ 1 คุณหญิงพจมาน ชินวัตร ที่ 2 ขอให้ ความผิดต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ โดยโจทก์บรรยายฟ้อง สรุปความได้ว่า จําเลยที่ 1 ซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย กับจําเลยที่ 2 ซึ่งเป็นคู่สมรสของจําเลยที่ 1 ร่วมกันเป็นคู่สัญญาซื้อขายที่ดินโฉนดเลขที่ 2298, 2299, 2300 และ 2301 แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร กับกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงิน ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่จําเลยที่ 1 มีอํานาจกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบ หรือดำเนินคดี อันเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวมโดยฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พิพากษาให้จําเลยที่ 1 มีความผิดตาม

¹⁰⁰ สรุปผลการดำเนินงานของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.supremecourt.or.th/file/criminal/new%201.pdf>. [2559, 9 สิงหาคม].

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 100 (1) วรรคสาม และมาตรา 122 วรรคหนึ่ง ให้ลงโทษจำคุก 2 ปี ส่วนความผิดฐานอื่นและคำขออื่นนอกจากนี้ให้ยก และยกฟ้องโจทก์ สำหรับจำเลยที่ 2

ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาได้ 1 เดือน (ศาลอ่านคำพิพากษาวันที่ 17 กันยายน 2551) พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร และคุณหญิงพจมาน ชินวัตร ได้ขออนุญาตต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองออกนอกประเทศเพื่อเดินทางไปร่วมพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกฤดูร้อน ปี 2008 ณ กรุงปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน แต่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร และคุณหญิงพจมาน ชินวัตร กลับเดินทางต่อและขอตั้งถิ่นฐานทางการเมืองไปยังประเทศอังกฤษ แต่ถูกปฏิเสธ ปัจจุบันพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อยู่ระหว่างการหลบหนีในต่างประเทศ¹⁰¹

คำพิพากษาคดีหมายเลขแดงที่ อม. 7/2556 ระหว่าง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ โจทก์ นายโภคิน พลกุล ที่ 1, นายประชา มาลินนทร์ ที่ 2, นายวัฒนา เมืองสุข ที่ 3, พลตำรวจตรี อธิลักษณ์ ต้นชูเกียรติ ที่ 4, บริษัท สไตเออร์ เดมเลอร์ พุก สเปนเซียล ฟาร์มชอย เอจี แอนด์ โค เคจี หรือ บริษัท จีดี ยูโรเปียน แลนด์ซิสเต็ม - สไตเออร์ จำกัด ที่ 5 และ นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ที่ 6 จำเลย เรื่อง ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ความผิดต่อพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2552 มาตรา 7, 11, 12 และมาตรา 13 (คดีรุดังเพลิง)

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พิพากษาว่า จำเลยที่ 2 มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ประกอบมาตรา 83 พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 13 ประกอบมาตรา 12 และจำเลยที่ 4 มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ประกอบมาตรา 83 พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 12 การกระทำของจำเลยที่ 2 และที่ 4 เป็นการกระทำความผิดต่อกฎหมายหลายบท ลงโทษตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ อันเป็นกฎหมายบทที่มีโทษหนักที่สุดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 จำคุกจำเลยที่ 2 มีกำหนด 12 ปีและจำคุกจำเลยที่ 4 มีกำหนด 10 ปี ข้อหาอื่นให้ยก ยกฟ้องโจทก์สำหรับจำเลยที่ 1 ที่ 3 และที่ 6 ปัจจุบันจำเลยที่ 2 และที่ 4 อยู่ระหว่างหลบหนีคดี

จากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พบว่า ภายหลังจากศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิจารณาคดีเสร็จสิ้นลง ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน.

ตำแหน่งทางการเมืองจะออกหมายเรียกคู่ความให้มาฟังคำพิพากษา แต่เมื่อถึงวันนัดฟังคำพิพากษาแล้ว จำเลยกลับไม่มาฟังคำพิพากษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่ศาลมีคำพิพากษาเป็นผลร้ายแก่จำเลย เมื่อศาลออกหมายจับจำเลยในคดีแล้ว จำเลยจะหลบหนีการบังคับโทษตามคำพิพากษา

2. การอุทธรณ์คำพิพากษา

คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถือเป็นที่สุด เว้นแต่เป็นกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษามีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ ก็อาจยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ มีคำพิพากษา ทั้งนี้ หลักเกณฑ์การยื่นอุทธรณ์และการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ให้เป็นไปตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด ทั้งนี้ ในปัจจุบันที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ออกระเบียบว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. 2551 เพื่อกำหนดถึงหลักเกณฑ์อันเป็นรายละเอียดของการยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาไว้แล้ว